

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INKLYUZIV TA’LIMNI
QO‘LLAB QUVVATLASHNING TASHKILIY VA MEYORIY ASOSLARI**

*Mirzanazarova Lobar – University of Management and Future
Technologies universiteti, S558-guruh 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni qo‘llab-quvvatlashning tashkiliy va me’yoriy asoslari tahlil qilinadi. Mamlakatda inklyuziv ta’limni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati, qonunchilik bazasi va amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, inklyuziv ta’limga oid mavjud muammolar va ularni hal etish yo‘llari muhokama qilinadi. Maqolada inklyuziv ta’lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Inklyuziv ta’lim, nogironligi bor bolalar, ta’lim siyosati, qonunchilik bazasi, maxsus ta’lim, ta’lim tizimi, inklyuziv muhit, pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy integratsiya.*

Kirish

Inklyuziv ta’lim har bir bolaning, jumladan, nogironligi bor bolalarning ham sifatli ta’lim olish huquqini ta’minlashga qaratilgan zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu tamoyil barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishni, ularning ijtimoiy integratsiyasini ta’minlashni va maxsus ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha davlat tomonidan keng qamrovli islohotlar olib borilmoqda. Xususan, normativ-huquqiy hujjatlar takomillashtirilib, ta’lim muassasalari inklyuziv muhitga moslashtirilmoqda. Shuningdek, pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish, maxsus texnik vositalarni joriy etish hamda jamiyatda inklyuziv ta’limga bo‘lgan tushunchani kengaytirish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Shunga qaramay, inklyuziv ta’lim tizimining rivojlanishida qator muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, ta’lim muassasalarining yetarlicha

moslashtirilmagani, maxsus pedagogik kadrlar yetishmovchiligi va jamiyatda inklyuziv ta'limga bo'lgan ongli munosabatning sustligi bu boradagi asosiy muammolar sirasiga kiradi. Mazkur maqolada O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning tashkiliy va me'yoriy-huquqiy asoslari tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limning tashkiliy asoslari

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari bor bolalarning umumiy ta'lim tizimiga qo'shilishini ta'minlash va ularga sifatli bilim olish imkoniyatini yaratishdan iborat. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun davlat tomonidan qator tashkiliy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekistonda nogironligi bor bolalar uchun maxsus ta'lim muassasalari faoliyat yuritmoqda. Ushbu muassasalar:

- eshitish qobiliyati zaif, ko'rish qobiliyati cheklangan, harakatlanish imkoniyatlari cheklangan bolalar uchun maxsus maktablar;
- inklyuziv ta'lim metodikalarini ishlab chiqish va amalga oshirishga yo'naltirilgan rehabilitatsiya markazlari;
- maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun tashkil etilgan o'quv-amaliy markazlar kabi turli xil ta'lim muassasalarini o'z ichiga oladi.

So'nggi yillarda davlat tomonidan bu turdagi ta'lim muassasalarini texnik jihozlash, pedagog kadrlarning malakasini oshirish va o'quv dasturlarini yangilash bo'yicha qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda maxsus ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim maktablariga integratsiya qilish maqsadida inklyuziv sinflar tashkil etilmoqda. Bunday sinflar quyidagi asosiy tamoyillarga asoslangan:

- har bir bola uchun individual ta'lim yondashuvini ishlab chiqish;
- o'qituvchilarga yordam berish uchun maxsus pedagog, logoped va psixologlarni jalb qilish;
- nogironligi bor bolalar uchun qo'shimcha texnik va didaktik vositalardan foydalanish;

- o‘quv dasturlarini inklyuziv ta’limga moslashtirish.

Hozirgi kunda mamlakatning turli hududlarida tajriba-sinov tariqasida inklyuziv sinflar faoliyat yuritmoqda va ularning samaradorligi baholanmoqda. Inklyuziv ta’limning samarali joriy etilishi ko‘p jihatdan pedagoglarning tayyorgarlik darajasiga bog‘liq. Shu sababli O‘zbekistonda quyidagi yo‘nalishlarda ishlar amalga oshirilmoqda:

- Oliy ta’lim tizimida inklyuziv ta’lim bo‘yicha dasturlarni kiritish – Pedagogika yo‘nalishidagi oliy o‘quv yurtlarida inklyuziv ta’lim metodikasini o‘rgatuvchi maxsus kurslar joriy etilmoqda.

- O‘qituvchilar uchun qayta tayyorlov va malaka oshirish kurslari – Ta’lim vazirligi tomonidan pedagoglarga inklyuziv ta’lim asoslarini o‘rgatish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan.

- Amaliy tajriba almashinuvi – O‘qituvchilar xalqaro tajribalarni o‘rganish va inklyuziv ta’lim bo‘yicha ilg‘or pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirish maqsadida xalqaro seminarlarda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha qator tashkiliy ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, maxsus maktablar va markazlar faoliyatini kengaytirish, umumta’lim maktablarida inklyuziv sinflarni joriy etish, pedagog kadrlarning malakasini oshirish va ta’lim jarayonini maxsus texnik vositalar bilan ta’minlash bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, inklyuziv ta’limning samaradorligini oshirish uchun jamiyatda unga bo‘lgan munosabatni o‘zgartirish va xalqaro tajribalarni o‘rganish muhim vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekistonda inklyuziv ta’limning me’yoriy asoslari

O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni huquqiy va me’yoriy jihatdan qo‘llab-quvvatlash milliy ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar, qarorlar va xalqaro hujjatlar asosida inklyuziv ta’limni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasiga ko‘ra, har bir fuqaro bilim olish huquqiga ega. Ushbu huquq barcha bolalar, jumladan, nogironligi bor yoki maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun ham birdek kafolatlanadi. Konstitutsiya ta’lim sohasida tenglik tamoyillarini belgilab bergan bo‘lib, bu inklyuziv ta’limning huquqiy asoslarini mustahkamlaydi.

1997-yil 29-avgustda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va 2020-yilda uning yangi tahriri inklyuziv ta’limni rivojlantirishga doir muhim normalarni o‘z ichiga olgan. Xususan, ushbu qonunda:

har bir shaxsning ta’lim olish huquqi;
davlat tomonidan ta’lim tizimining uzluksizligi va inklyuzivligi ta’minlanishi;
maxsus ehtiyojga ega shaxslarning ta’lim olishi uchun sharoit yaratish majburiyati belgilangan.

Ushbu qonun inklyuziv ta’lim tamoyillarini milliy ta’lim tizimiga kiritishning huquqiy poydevorini yaratdi. 2016-yilda qabul qilingan “Nogironlar huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun nogironligi bor shaxslarga teng huquqli ta’lim olish imkoniyatlarini yaratishni davlatning asosiy majburiyatlaridan biri sifatida belgilaydi. Ushbu qonunga ko‘ra:

nogironligi bor shaxslar uchun maxsus moslashtirilgan ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish;
ta’lim muassasalarini nogiron bolalar uchun qulay va mos holga keltirish;
maxsus pedagogik va psixologik yordam ko‘rsatish tizimini shakllantirish nazarda tutilgan.

Bu qonun asosida inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha turli huquqiy hujjatlar qabul qilindi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha bir qator prezident farmonlari va hukumat qarorlari qabul qilindi. Muhim hujjatlardan ayrimlari quyidagilardan iborat:

2021-yil 7-iyundagi PF-6112-sonli Prezident Farmoni – Mazkur farmonda nogironligi bor bolalar uchun ta’lim tizimini rivojlantirish, maxsus ta’lim muassasalarini modernizatsiya qilish hamda pedagog kadrlar tayyorlash masalalari belgilangan. 2022-yil 11-martdagi PQ-168-sonli Vazirlar Mahkamasining Qarori –

Ushbu qaror inklyuziv ta'limni joriy etish bo'yicha aniq chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi, jumladan:

umumta'lim maktablarida inklyuziv sinflarni ochish;
maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish;
nogiron bolalar uchun qo'shimcha texnik va didaktik vositalar bilan ta'minlash.

Bunday me'yoriy hujjatlar inklyuziv ta'limni huquqiy jihatdan mustahkamlab, uning samarali joriy etilishi uchun zarur sharoitlarni yaratishga qaratilgan.

va teng imkoniyatlar yaratish bo'yicha ishlamoqda.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirishga bo'lgan e'tibor so'nggi yillarda sezilarli darajada ortdi. Davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar, prezident farmonlari va hukumat qarorlari orqali nogironligi bor bolalar hamda maxsus ehtiyojga ega shaxslarning ta'lim olish huquqlari himoya qilinmoqda. Ushbu huquqiy-me'yoriy hujjatlar inklyuziv ta'limni joriy qilish bo'yicha zarur shart-sharoitlarni yaratish, ta'lim tizimini moslashtirish hamda pedagog kadrlarning malakasini oshirishni ko'zda tutadi.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda qabul qilingan asosiy hujjatlar qatoriga Konstitutsiya, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Qonun, shuningdek, Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlari kiradi. Ushbu hujjatlar orqali davlat maxsus ehtiyojga ega bolalarga ta'lim olish uchun teng imkoniyatlar yaratishga harakat qilmoqda. Bundan tashqari, O'zbekiston BMT Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya hamda YUNESKOning ta'limda teng imkoniyatlar tamoyillari asosida ham o'z ta'lim tizimini rivojlantirmoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun muhim qonuniy va tashkiliy ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq, bu jarayonni yanada takomillashtirish uchun ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, kadrlar malakasini oshirish va ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini kuchaytirish zarur.

Inklyuziv ta'lim barcha bolalarning teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydigan asosiy tamoyillardan biri bo'lib, uni samarali joriy etish orqali jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni mustahkamlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.